



Vereniging voor christelijk onderwijs

*Besturenraad heet sinds 21 mei 2014 Verus.*

*Deze publicatie is geschreven voor deze datum.*

*Het kan zijn dat verwijzingen niet kloppen. Heeft u vragen? Neem gerust contact met ons op.*

## **Kerdoelen Godsdienstige / Levensbeschouwelijke vorming (GL)**

*Uitgewerkt voor protestants-christelijk basisonderwijs*

## **Ten geleide**

Toen de overheid van de lerarenopleidingen voor het primair onderwijs verlangde dat zij gezamenlijk een kennisbasis voor elk aandachtsgebied in het primair onderwijs zouden ontwikkelen, heeft de commissie DCBO besloten ook een kennisbasis te ontwikkelen voor de Pabo's die leraren opleiden voor het diploma christelijk basisonderwijs. De voorliggende kerndoelen zijn op de structuur van de kennisbasis ontwikkeld. De kerndoelen zijn mede tot stand gekomen in een overleg met leraren die verbonden zijn aan deze opleidingen.

De terminologie van de kerndoelen is zodanig gekozen dat de scholen zelf in eigen bewoordingen de kerndoelen kunnen 'vertalen'. In het opstellen van de kerndoelen is meegenomen dat in het pc onderwijs er op verschillende wijze vorm en inhoud wordt gegeven aan het aandachtsgebied godsdienstige / levensbeschouwelijke vorming. Zowel scholen die de leerlingen socialiseren (inwijden) in de protestants- christelijke geloofstraditie, of scholen die uitgaan van (christelijk geïnspireerd) ontmoetingsonderwijs, waarin ontmoetingen met verschillende levensbeschouwelijke stromingen centraal staan, als scholen die de spirituele ontwikkeling van de leerling als uitgangspunt nemen en tradities inbrengen voor zover deze die ontwikkeling dienen, zullen de kerndoelen als leidraad kunnen gebruiken voor de vormgeving van het aandachtsgebied godsdienstige/levensbeschouwelijke vorming.

Voor de ontwikkeling van deze kerndoelen zijn verantwoordelijk de leden van de werkgroep kennisbasis Godsdienst / Levensbeschouwing in het pc basisonderwijs. De kerndoelen zijn te downloaden vanaf de site van de Besturenraad.

Woerden, maart 2012

### **Werkgroep kennisbasis Godsdienst / Levensbeschouwing pc basisonderwijs**

Paul Boersma	(Besturenraad, Woerden   voorzitter)
Frank van den Bos	(Gereformeerde Hogeschool, Zwolle)
Elza Kuyk	(commissie DCBO/Besturenraad, Woerden)
Tom Schoemaker	(Hogeschool van Arnhem/Nijmegen, Arnhem)
Taco Visser	(Universiteit Utrecht, Utrecht)
Minke Wagenaar	(Marnix Academie, Utrecht)

## Inleiding

In 1999 zijn voor het eerst kerndoelen voor godsdienstige vorming in het protestants-christelijk basisonderwijs gemaakt. "Godsdienstige vorming vindt haar legitimiteit en vertrekpunt bij de specifieke overtuiging van hen die 'samen school zijn' op grond van gemeenschappelijke opvattingen, geloof, waarden en normen," zo staat te lezen in de inleiding bij die kerndoelen. Ter typering van het aandachtsgebied wordt van de godsdienstige vorming op de protestants-christelijke basisschool gezegd dat deze erop gericht is dat "de leerlingen vanuit hun leefwereld een ontmoeting aangaan met de christelijke traditie, zoals die vorm krijgt in Bijbelverhalen, feesten, reflectie over levensvragen en in een appel tot leven in verantwoordelijkheid voor de schepping." Vervolgens wordt gewezen op enkele specifieke handelingen die bij dit aandachtsgebied horen: deelnemen aan vieringen, leren van religieuze/symbolische taal, en oog krijgen voor de relevantie van de christelijke traditie voor de samenleving met openheid en respect voor andere godsdiensten en levensbeschouwingen. De onderwijsdoelen worden ten slotte beschreven in twaalf kerndoelen, gegroepeerd in vier domeinen die zich laten onderscheiden vanuit de verschillende aandachtspunten van godsdienstige vorming: godsdienstig besef en kennis van de christelijke traditie; levensvragen en gebruiken, levensbeschouwelijke ontmoetingen, sociaal-ethische vorming.

Voor een aantal van de pc scholen zullen deze kerndoelen aangeven wat zij onder godsdienstige vorming verstaan en wat de doelen daarvan zijn. Het intentioneel karakter van het aandachtsgebied is voor deze scholen kenmerkend: leerlingen leren open te staan voor een christelijke levensvisie, die leidend is voor hun handelen.

Een groeiend aantal scholen zoekt naar een verbreding die minder of niet alleen gericht is op het inleiden en inwijden in de christelijke traditie. Zij willen veeleer nieuwsgierigheid wekken voor wat in de christelijke en andere tradities aan verhalen en verbeeldingen ligt opgeslagen, maar gaan daarbij uit van de existentiële ervaringen en behoeften van leerlingen. Het aandachtsgebied is voor deze scholen erop gericht dat leerlingen hun bestaanservaringen in persoonlijke verhalen onder woorden kunnen leren brengen, waarbij verhalen uit de godsdienstige en culturele tradities mogelijk helpen.

Voor sommige scholen betekent dit dat de leraar vooral de mogelijkheden creëert voor de leerlingen om het terrein van godsdienst te betreden (inleven in, beeldtaal hanteren, gesprekken voeren, verplaatsen in, kritisch onderscheiden). Godsdienstige vorming is dan levensbeschouwelijke vorming geworden. In deze herziene kerndoelen willen we recht doen aan deze ontwikkeling. In de meeste vormen van protestants-christelijk onderwijs zijn Bijbelse verhalen een belangrijk voertuig gebleven, niet in het minst omdat deze de ruimte voor God open laten en zo de bestaanservaringen plaatsen in een de mens omvattende werkelijkheid, hoe ook te duiden. In zijn leefwereld ontmoet het kind ook andere dan hem vertrouwde gewoonten, gebruiken, gedragingen en tradities. Voor wat betreft de ontmoeting met de diversiteit in levensovertuigingen leert de leerling in het vak Geestelijke Stromingen daarmee om te gaan. Dat aandachtsgebied wordt ook in GL aangeraakt. In sommige scholen zijn beide aandachtsgebieden geïntegreerd. Voor Geestelijke Stromingen is een eigen kennisbasis gemaakt waarin ook aandacht is voor de levensbeschouwelijke vorming van kinderen. De vorming is dan vooral gericht op het samenleven van mensen.

Wat het aandachtsgebied godsdienstige/levensbeschouwelijke vorming in alle benaderingen kenmerkt, is dat het de ruimte voor transcendentie open houdt en deze ter sprake brengt en dat het erop gericht is dat leerlingen met elkaar en hun leraren in gesprek kunnen gaan. Het aandachtsgebied is ook bijzonder omdat het anders dan sociale of morele of maatschappelijke vorming uitgaat van existentiële menselijke vragen en antwoorden, die het karakter hebben van trage vragen (er zijn geen onmiddellijke antwoorden voor handen) en duurzame betekenissen (het

gaat om het zoeken naar antwoorden waardoor de mens wordt aangesproken, waarmee een mens het kan uithouden en waarin hij houvast en richting kan vinden). De openheid voor wat ons overstijgt en wat zich als heilig aandient enerzijds en de humaniteit als bestemming van de mens anderzijds, kleuren dit aandachtsgebied blijvend in. Binnen dit kader moeten de kerndoelen dan ook gelezen worden. Nu geduid als kerndoelen voor godsdienstige/levensbeschouwelijke vorming.

## **Toelichting bij de kerndoelen**

De vier domeinen van het aandachtsgebied zijn ontleend aan het onderwijsproces. Zij corresponderen met vier karakteristieken die in de kennisbasis GL voor leraren worden genoemd: leerlingen luisteren naar en vertellen verhalen, zij leren daaraan betekenissen te geven, zij vieren samen en zij komen tot keuzes voor hun denken en handelen.

Het eerste domein stelt het verhalend karakter zelf centraal. In het luisteren naar Bijbel- en andere verhalen wordt de leerling ontvankelijk voor wat zich aandient als van betekenis voor hemzelf, zijn medemens en zijn wereld. Hij ervaart daarin de bemoedigende, kritische, richtinggevende, perspectief biedende, vervreemdende en creatieve werking van deze verhalen. In het vertellen brengt hij tot uitdrukking wat hij verlangt, hoopt, vreest.

Het tweede domein kan worden geduid met het woord: hermeneutiek. In GL zoeken leraren en leerlingen naar mogelijke betekenissen van de verhalen en ervaringen mede in het licht van de openheid voor wat heilig is en wat dienstbaar is aan de humaniteit. Leerlingen leren daarbij de verhalen in hun context te plaatsen en zij leren daarover te filosoferen, te theologiseren, te actualiseren. Zij geven zo het leerproces het karakter van een gezamenlijke ontdekkingsreis. Leerlingen leren ervaringen van (on)zekerheid en afhankelijkheid te duiden en ontwikkelen gevoelens van verbondenheid, erkentelijkheid, vrijheid, autonomie en heteronomie.

Het derde domein stelt het belevingskarakter van GL centraal. De leerling neemt deel aan allerlei activiteiten die kenmerkend zijn voor dit aandachtsgebied, zoals luisteren naar elkaar, samen beleven en vieren en handelen. Hoe verschillend de leerlingen van huis uit ook zijn, in GL gaat het om een vorm van samen delen en beleven.

Het vierde domein richt de aandacht erop dat dit proces niet vrijblijvend is: de leerling geeft antwoord. Het gaat om vragen als: waartoe dient dit alles, wat kan ik ermee en wat moet ik er mee? GL verbindt de leerling aan de gevonden zin en betekenis. Het gaat om verbinding met zichzelf (in zelfvertrouwen en in kritisch zelfbewustzijn), met de ander (in kritische distantie en in empathie en solidariteit), met de wereld (aan het welzijn waarvan hij leert bij te dragen, zonder erin op te gaan) en aan de/het heilige (waarvoor de mens stil wordt of tegenover wie hij zijn erkentelijkheid kan uiten).

### **Domein A - Luisteren naar en vertellen van verhalen**

1. Leerlingen kunnen bestaanservaringen tot uitdrukking brengen in persoonlijke verhalen en deze delen met anderen.
2. Leerlingen leren gedachten te vormen en gevoelens te uiten over zin en onzin, liefde en haat, geluk en ongeluk, goed en kwaad, waar en onwaar, leven en dood, etc. en kunnen hun gedachten daarover uitdrukken op verschillende wijzen.
3. Leerlingen leren luisteren naar en vragen te stellen bij Bijbelverhalen en andere verhalen waarin existentiële en religieuze ervaringen worden gecommuniceerd.
4. Leerlingen leren de verhalen te plaatsen in de context van het ontstaan van de verhalen.
5. Leerlingen zijn bereid en in staat om te reageren op Bijbelverhalen en andere verhalen van zin die hen gevoelig maken voor geloof, hoop en liefde en voor vragen van schuld en onschuld, vrijheid en verantwoordelijkheid, recht en onrecht, trouw en ontrouw, hoop en wanhoop, geloof en twijfel.

### **Domein B - Met elkaar betekenissen geven**

1. Leerlingen kunnen reflecteren op levensverhalen van zichzelf, van medeleerlingen en van de leraar.
2. Leerlingen kunnen dialogiseren aan de hand van en theologiseren over verhalen waarin existentiële en religieuze ervaringen ter sprake komen.
3. Leerlingen kunnen (religieuze) bronnen van geloof in de context een plek geven.
4. Leerlingen leren de symbolische dimensie van Bijbelverhalen en andere verhalen onderkennen en kunnen symbolen hanteren als verwijzing naar wat transcendent is.
5. Leerlingen leren betekenisvolle personen en gebeurtenissen uit Bijbel, traditie en hun leefwereld kennen die hun richting kunnen wijzen.
6. Leerlingen kunnen belangrijke rituelen, feesten en gedenkdagen die horen bij de christelijke (en eventuele andere tradities) noemen en er betekenis aan geven.
7. Leerlingen kunnen religieuze expressievormen uit kunst en cultuur als zodanig herkennen en waarderen.
8. Leerlingen kunnen zich gedachten vormen omtrent de rol van levensbeschouwelijke visies van mensen in de samenleving.

### **Domein C – Vieren en ontmoeten**

1. Leerlingen leren gezamenlijke momenten van samen delen en beleven te waarderen als behorend bij het schoolleven.
2. Leerlingen kunnen deelnemen aan vieringen vanuit de (religieuze) traditie van de school en kunnen vieringen mede vorm geven in luisteren, vertellen, bidden, stilzijn, zingen, spelen, etc.
  - Zij beleven verbondenheid en gemeenschap.
  - Zij kunnen uiting geven aan gevoelens van zin en onzin, vreugde en verdriet, geloof, hoop en liefde.
  - Zij ervaren dat zij aangesproken worden.
  - Zij hebben aandacht voor de ziel, medemens, wereld, God.
3. Leerlingen kunnen religieuze rituelen (rond geboorte en dood, initiaties, herdenkingen) duiden als symbolische handelingen die de tijd markeren en waarin 'hun eigen verhaal' een plek krijgt.
4. Leerlingen kunnen zin geven en ontnemen aan ontmoetingen met betekenisvolle anderen en aan vindplaatsen van het heilige.

### **Domein D - Antwoorden**

1. Leerlingen kunnen hun handelen laten bepalen door wat voor henzelf en voor hen betekenisvolle anderen van waarde is.
2. Leerlingen leren keuzes te maken en deze te verantwoorden tegenover zichzelf, de medemens, de wereld en God.
3. Leerlingen ontwikkelen zelfrespect, treden de medemens met respect tegemoet en zetten zich voor de ander in.
4. Leerlingen laten zich in hun handelen leiden door gevoel voor en besef van waar en onwaar, goed en kwaad, echt en onecht, recht en onrecht.